

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ СТАНУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМ, ЗАПРОВАДЖЕНИХ ПОДАТКОВИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Анотація. Обґрунтовано необхідність реформування податкової системи України. Проаналізовано зміни в законодавстві у результаті впровадження в дію Податкового кодексу України та визначено його позитивні та негативні сторони для платників податків.

Аннотация. Обоснована необходимость реформирования налоговой системы Украины. Проанализированы изменения в законодательстве в результате введения в действие Налогового кодекса Украины и определены его положительные и отрицательные стороны для налогоплательщиков.

Annotation. The necessity of reformation of the tax system of Ukraine is grounded. Changes in the legislation resulting from implementation of the Revenue code of Ukraine are analyzed and its positive and negative sides for taxpayers are outlined.

Ключові слова: податкова система, Податковий кодекс України, податок, збір.

Головною метою даної статті є обґрунтування необхідності реформування податкової системи України, визначення можливих наслідків та прогнозування впровадження Податкового кодексу України.

Актуальність даної статті обумовлена необхідністю реформування податкової системи, що є першочерговим у забезпеченні впровадження та реалізації економічних реформ в Україні. Реформа податкової системи передбачає подальше вдосконалення Податкового кодексу України, який включає введення податку на нерухоме майно, значне скорочення малоефективних податків і зборів, зближення податкового й бухгалтерського обліків. Податковий кодекс уже запроваджено, але реформування триває.

Чинна податкова система отримала негативні відгуки з боку науковців, органів законодавчої та виконавчої влади. Недоліки української податкової системи зазвичай пояснюють поганим податковим адмініструванням, але можливість його поліпшення обмежена самою конструкцією фіскальної системи. В Україні зазвичай визначають базу оподаткування, ґрунтуючись на інформації про внутрішні фінансові показники підприємств. Звідси – протистояння бізнесу та податкової служби, прагнення першого – мінімізація бази оподаткування шляхом оприлюднення недостовірної звітності, а останньої – деталізація податкової звітності. І до того ж діюча нині система є стримуючим фактором для розвитку підприємництва та економічного зростання – саме того, що могло б дати бюджету найвищі доходи.

Таким чином, урахувавши зазначені проблеми та високий рівень тіньової економіки, фахівці вважають, що подальше вдосконалення Податкового кодексу України має стати основним та першочерговим заходом, спрямованим на поліпшення соціально-економічного стану держави.

Значний внесок у дослідження теоретичних і прикладних аспектів проблеми податкової реформи зробили такі науковці та практики, як: Кучерявенко М. П., Дж. Алма, Б. Джексон, М. Маккі, Онишко С. В., Мельник О. П., Іванов Ю. Б.

Стратифікація українського суспільства, внаслідок якої сформувався значний прошарок зубожілого населення, визначила необхідність проведення реформи, яка б зменшувала податковий тиск на громадян із низьким і середнім достатком, малий і середній бізнес, стимулювала започаткування нового бізнесу та інновацій, і в той же час за прогресивною шкалою оподатковувала б високі доходи, розкіш, демонстративне споживання тощо [1]. Модернізація системи оподаткування також має забезпечити ефективне податкове навантаження як чинник конкурентоспроможності економіки з одного боку та ефективний первинний перерозподіл доходів як чинник мінімізації вторинного перерозподілу у вигляді соціальної допомоги, пільг, субсидій тощо – з іншого. Бізнес-середовище в Україні оцінюється як найгірше серед постсоціалістичних країн Європи. Відповідно до рейтингу Світового банку "Doing Business" (легкість бізнесу), в 2012 році Україна займає 152 позицію серед 183 країн світу, поступаючись таким країнам, як Білорусь (69), Росія (120), Молдова (81) [2]. Порівняно з 2006 роком Україна втратила 24 позиції у цьому рейтингу, що свідчить про погіршення умов ведення бізнесу у країні.

Для усунення негативних тенденцій в Україні потрібно переглянути концептуальні засади економічної політики на принципово іншій, ліберально-демократичній основі, для цього необхідно проаналізувати досвід розвинених країн світу. Економічні реформи мають включати системні заходи, спрямовані на:

- створення сприятливого середовища для ведення бізнесу;
- забезпечення довгострокової фінансової стабільності;
- підвищення ефективності державного управління;
- розвиток конкуренції на внутрішньому товарному ринку [3].

Аналітика дозволила дійти висновку, що в деяких розвинених країнах світу фіскальна політика набуває іншого характеру. Зокрема, в Італії запроваджується податок на банки й мінімальні ціни на сигарети. Португалія на 2,5 %

Великій Британії ставка ПДВ підвищується з 15 до 20 %, податку на приріст капітальної вартості – з 18 до 28 %; планується також запровадити податок на банки [4]. Крім того, у багатьох країнах доходи державного бюджету поповняться за рахунок приватизації, тобто в частині логіки боротьби із кризою в Європі, на відміну від України, збільшиться податкове навантаження та зменшиться соціальний захист. Тривають пошуки дохідно-витратного балансу фінансового стану держав. Досвід розвинутих країн треба використати для вирішення проблем України.

Для усунення цих недоліків було розроблено Податковий кодекс України, який прийнято 2 грудня 2010 року, згідно з яким зміни в загальнодержавних податках та зборах відбулися таким чином:

скасовано такі податки та збори: податок на промисел, збір за геологорозвідувальні роботи, збір за спеціальне використання природних ресурсів, збір за обов'язкове державне пенсійне страхування, збір до Державного інноваційного фонду, плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності, єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України, збір за проведення гастрольних заходів, збір за соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;

введено заміну таких податків та зборів: рентних платежів – на рентну плату за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні, та рентну плату за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України; податок із власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів – на збір за першу реєстрацію транспортних засобів; збір за забруднення навколишнього середовища – на екологічний податок; акцизний збір – на акцизний податок;

податок на нерухоме майно, плату за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності та єдиний податок віднесено до місцевих податків та зборів.

Кодексом передбачено зменшення ставки податку на прибуток. Основна ставка податку визначена на рівні 16 %. Проте вона застосовуватиметься тільки з 01.01.2014 р., а до цього діятимуть перехідні періоди і ставки: з 01.04.2011 р. до 31.12.2011 р. включно – 23 %; з 01.01.2012 р. до 31.12.2012 р. включно – 21 %; з 01.01.2013 р. до 31.12.2013 р. включно – 19 %; з 01.01.2014 р. – 16 % [5].

Передбачається встановлення нульової ставки на прибуток для малого бізнесу – на 5-річний період, для готельного бізнесу та легкої промисловості – на 10-річний період. Також звільняються від сплати податку на прибуток кошти підприємств, спрямовані на модернізацію [1]. На думку автора, це сприятиме розвитку конкурентних переваг для розвитку бізнесу.

За податковими зобов'язаннями, що виникли з 1 січня 2011 року до 31 грудня 2013 року включно, ставка податку на додану вартість становитиме 20 %; з 1 січня 2014 року – 17 %. Звітним (податковим) періодом є один календарний місяць. Винятком є платники податків, у яких протягом трьох послідовних попередніх років щорічний обсяг доходів не перевищував 3 млн грн, середньооблікова кількість працівників протягом цього періоду не перевищувала 20 осіб, та вони мають право на застосування нульової ставки податку на прибуток (на період з 01.04.2011 р. до 01.01.2016 р.) [4]. Зазначені зміни можна вважати позитивними, однак незначне зниження є не принциповим та не призведе до революційних змін у структурі економіки, адже саме ПДВ є стримуючим фактором розвитку внутрішнього ринку та здійснення структурних змін в економіці, оскільки основні надходження від ПДВ – це надходження від імпорту, що сплачуються при розмитненні товару, і саме негативний зовнішньоторговельний баланс є одним із факторів, які приводять до того, що ПДВ наповнює бюджет.

Ставка податку на доходи фізичних осіб збільшиться до 17 %, але не для всіх. Для тих, чий місячний зарібок більший за десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року, із суми перевищення вказаного розміру доведеться платити податок за ставкою 17 %. Таким чином, якщо зарібок не перевищує 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку складатиме 15 %. Як і раніше, діє загальне правило застосування соціальної пільги – зарібна плата не повинна перевищувати розмір місячного прожиткового мінімуму (діючого для працездатної особи на 1 січня звітного року), помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень. Проте розмір такої соціальної пільги складатиме 100 % прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленого законом на 1 січня звітного року. Якщо платник податку утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, то він має право на стовідсоткову податкову соціальну пільгу в розрахунку на кожну дитину.

Що стосується місцевих податків та зборів, то необхідно відмітити такі зміни: загальна кількість скоротилася із 14 до 5. Згідно з Податковим кодексом України, скасовано податок з реклами, комунальний податок, ринковий збір, збір за видачу ордеру на квартиру, збір за участь у бігах на іподромі, збір за вигреш на бігах на іподромі, збір із осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі, збір за право використання місцевої символіки, збір за проведення кіно- та телезйомок, збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей, збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг, збір із власників собак. Відбулася заміна збору за паркування автотранспорту на збір за місяць для паркування транспортних засобів і курортного збору на туристичний збір. Введено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності. Для місцевих рад є обов'язковим встановлення податку на нерухомість, єдиного податку за провадження деяких видів підприємницької діяльності. Що стосується інших місцевих податків та зборів, то місцеві ради мають право самостійно вирішувати, вводити ці податки чи ні. Ніяких інших податків і зборів місцеві ради не мають права вводити [6].

Податок на нерухомість, згідно із новим Кодексом, запроваджений із 1 липня 2012 року. Мешканці квартир загальною площею до 240 квадратних метрів і будинків до 500 квадратних метрів повинні сплачувати 1 % розміру мінімальної зарплати за один квадратний метр площі. Ті, хто живе у квартирах і будинках з більшою за вказану площу, – 2,7 % розміру мінімальної зарплати за один квадратний метр площі. Звільнені від оподаткування мешканці квартир площею до 120 квадратних метрів і будинків до 250 квадратних метрів. Позитивними наслідками податку на нерухомість є регулярне джерело поповнення бюджету та полегшення адміністрування податку. Недоліком введення даного податку є можливість зловживання з метою ухилення від сплати податку.

Позитивними наслідками впровадження в діяльність Податкового кодексу для платників можуть бути:

встановлення єдиного механізму реалізації державою податкової політики, визначення єдиних засад, правил та норм з питань оподаткування як для платників податків, так і органів державної влади, забезпечення уникнення колізійних норм, прогалин у законодавстві та неоднозначного тлумачення норм, які регулюють відносини у сфері оподаткування;

скорочення кількості неефективних загальнодержавних податків та зборів на 10, а місцевих – на 9 означає скорочення паперової роботи для бухгалтерів, через це скорочуються ризики порушення податкового законодавства.

Це, у принципі, має покращити ситуацію, бо Україна за світовими рейтингами перебуває на доволі низьких позиціях саме по податковому законодавству – не через податковий тиск, який є нижчим, ніж у багатьох країнах Європи, а через те, що для сплати податків треба витратити набагато більше часу, виготовити набагато більше документів, ніж у європейських країнах;

запровадження дворівневої системи оскарження рішень контролюючих органів замість тривірневої, що пришвидшить строки вирішення спірних питань;

поступове зниження ставки податку на прибуток, що призведе до збільшення суми чистого прибутку підприємства.

До негативних наслідків, які можуть понести платники у зв'язку із введенням у дію нового Податкового кодексу, варто віднести:

розширення класифікації основних фондів у податковому обліку, у якій замість 4 груп у раніше діючому законодавстві введено 16. При цьому облік балансової вартості основних засобів кожної групи вестиметься за кожним об'єктом, що входить до складу окремої групи, включаючи вартість поліпшення основних засобів, отриманих безоплатно або в оперативну оренду (лізинг). Це призведе до збільшення паперової роботи для бухгалтерів, тобто витрати часу значно зростуть;

арешт майна може бути накладений рішенням керівника органу державної податкової служби, обґрунтованість якого протягом 96 годин має бути перевірена судом. Це може призвести до негативних наслідків для тих підприємств, котрі займаються реалізацією продуктів, які швидко псуються, та інших речей, що фактично спричинить зупинку діяльності підприємства, хоча у такому разі й передбачається матеріальна компенсація, але тепер стало простіше органам державної податкової служби втручатися у діяльність підприємства.

Отже, найважливіший елемент реалізації податкової реформи у вигляді Податкового кодексу від 2 грудня 2010 року – це єдиний в Україні законодавчий акт, який сприятиме об'єднанню в одному нормативно-правовому акті цілого масиву норм, що регулюють сферу податкових правовідносин в Україні, а також забезпечить спрощення орієнтування платників податків у цій сфері, прозорість дій органів державної влади, які уповноважені здійснювати контроль за своєчасністю нарахування та повнотою сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів, чітко визначить засади функціонування системи оподаткування.

Отже, Податковий кодекс – це основний документ, завдяки якому можна досягти нової та якісної системи оподаткування. Він сприятиме побудові соціально-орієнтованої, конкурентно-спроможної ринкової економіки, стимулюванню інвестиційно-інноваційних процесів та інтеграції України в європейське співтовариство. У зв'язку із прийняттям Податкового кодексу стане можливим створення стабільної податкової системи, яка забезпечить достатній обсяг надходжень до бюджетів усіх рівнів, ефективне функціонування економіки держави, справедливий підхід до оподаткування всіх категорій платників податків. На основі реформування податкової системи передбачаються такі позитивні зміни: стабільність та досконалість податкового законодавства; реальне зниження податкового навантаження та збалансування податкового тиску на різні категорії платників податків; забезпечення захисту прав платників податків; узгодженість податкового законодавства з нормами законодавства інших галузей права; прозорість причинно-наслідкових механізмів оподаткування; прозорість адміністрування податків; уніфікація бухгалтерського та податкового обліку, зменшення кількості непродуктивних податків, витрати на адміністрування яких перевищують їх надходження; уникнення безсистемного та невиправданого надання податкових пільг та привілеїв.

Наук. керівн. Коновалов М. І.

Література: 1. Любченко О. Господарські відносини суб'єктів підприємництва збалансовано / О. Любченко // Вісник податкової служби України. – 2011. – № 4. – С. 4–7. 2. Газета KyivPost [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kyivpost.ua/bussiness/article/svitovij-bank-zajmatis-bsznesom-v-ukrayini-stalo-she-vazhche-32056.html>. 3. Вахновська Н. А. Податковий кодекс в контексті реформування податкової системи України / Н. А. Вахновська // Економічний форум. – 2011. – № 3. – С. 23–28. 4. Лапшин Ю. Податок на додану вартість: позитивні тенденції / Ю. Лапшин // Вісник податкової служби України. – 2011. – № 11. – С. 6–7. 5. Податковий кодекс України // Газета Голос України. – 2010. – № 229–230. – С. 56. 6. Новиков Ю. Практика впровадження та застосування положень Податкового кодексу України / Ю. Новиков // Вісник Податкової служби України. – 2011. – № 8. – С. 8. 7. Литвиненко Я. В. Шляхи та перспективи реформування податкової системи України / Я. В. Литвиненко, Т. Є. Литвиненко, А. В. Ліщенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3. – С. 119–122. 8. Нагорняк Г. Проблеми податкового регулювання в Україні та шляхи їх вирішення / Г. Нагорняк, Ю. Вовк // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 2 (27). – С. 140–152. 9. Шовкун І. Фіскальне регулювання науково-технічних та інноваційних процесів в економіці і концептуальний аналіз регулятивного впливу проекту Податкового кодексу України / І. Шовкун // Вісник податкової служби України. – 2010. – № 30. – С. 12–17. 10. Янушевич Я. Прикладне значення теорій оподаткування для розробки стратегій виведення економіки з кризи / Я. Янушевич // Вісник податкової служби України. – 2010. – № 21. – С. 5–11. 11. Міністерство доходів і зборів України. – Режим доступу : <http://www.minrd.gov.ua/>.